

стране. Она разделяла мнение академика Шлецера о том, что Россия «богата, плодородна и сильна. Что не хватает ей, чтобы быть еще богаче, плодородней, сильнее? — людей».(Bartlett R. Human Capital: The Settlement of Foreigners in Russia 1762–1804. — Cambridge, 1999. — P. 31.)

РЕЗНИК О. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII–XVIII СТ.

Релігійне відродження, яке триває в нинішньому українському суспільстві, вимагає осмислення і врахування накопиченого історичного досвіду у сфері релігійних відносин. Тож важливим є звернення до сторінок минулого з метою дослідження ролі і місця православного духовенства як соціального стану в українському суспільстві на різних етапах його розвитку. Показовим у даному контексті є період другої половини XVII–XVIII ст., коли існувала і функціонувала українська державність, хоча і в умовах автономії. Необхідно здійснити спробу проаналізувати основні риси православного духовенства як суспільного стану і встановити особливості його правового статусу в державі.

Хоча соціальна структура українського суспільства другої половини XVII–XVIII ст. досліджувалася не одним поколінням вчених, але зауважимо, що в центрі уваги більшості науковців були питання економічної, соціальної ролі та правового статусу козацтва, міщанства, селянства Гетьманщини. Місце духовенства у соціальній структурі вивчалось в основному у контексті дослідження загальної історії православної церкви в Україні. Вагомий внесок у розробку цього питання становлять праці І. Власовського, Т. Євсєєвої, С. Плохія, М. Яременка та ін. Актуальним буде розглянути правовий та соціальний статус православного духовенства в суспільстві Гетьманщини і Правобережжя у контексті становища православної церкви в соціумі.

В українському суспільстві православне духовенство завжди відігравало важливу роль. Після поразки козацько-селянських повстань 30-х рр. XVII ст. православні українці Речі Посполитої все більше ідейно згуртовувалися навколо Київського митрополита, чий вплив став своєрідною альтернативою державній владі. Церква здійснила значний вплив на світогляд українців.

У роки Визвольної війни православна церква в Україні була повністю відновлена у своїх правах. За договором 1654 р. царський уряд підтвердив права та привілеї православного духовенства та обіцяв не рушити їх.

Православне духовенство надаючи духовних санкцій владі гетьмана, опікувалося справами освіти і культури, виховуючи політичну і духовну еліту нації. Завдяки вільній участі у політичному житті країни, церква виступала активним і досить самостійним чинником на теренах Європи, репрезентувала інтереси гетьманської держави. Така виваженість позиція Б. Хмельницького, підкріплена багатотисячним козацьким військом, підняла авторитет України — Гетьманщини у світі, як християнської держави.

За життя Б. Хмельницького Москва не наважувалася втручатися у справи української православної церкви, але у наступні роки тиск посилювався. У 1686 р. українська православна церква була підпорядкована московському патріархату, хоча це і не порушило її основних привілеїв. Однак на українську православну церкву поширилися заходи, що їх у подальшому вживали російські монархи щодо російської православної церкви. Зміна юрисдикції Київської митрополії започаткувала процес поступової і неухильної перебудови церковно-державних відносин на українських землях.

Дещо виправити ситуацію намагався І. Мазепа. Вже від початку свого гетьманування він виявив себе великим покровителем української церкви і меценатом національної освіти. Така політика давала можливість підготувати ідейний ґрунт для об'єднання України.

Духовенство поділялося на чорне (ченці) і біле (те, яке несло службу в церквах). В період становлення абсолютної монархії правова регламентація духовенства підсилася, оскільки активно тривав процес підпорядкування церкви державі, її входження до складу державного апарату.

Традиційно так склалося, що духовництво було важливою політичною силою в державі, володіло значною кількістю землі та селян. Ця власність захищалася виданими царями грамотами, які звільнювали духовенство від повинностей та податків на користь держави. Біле духовенство сплачувало податки й несло повинності на користь чорного. Церковна адміністрація складалася з представників чорного духовенства. Саме чорне духовенство було привілейованою верствою населення Гетьманщини. Отже, за своїм правовим статусом чорне духовенство наближалось до знатного значкового товариства.

Чорне духовенство було вилучене з-під загальної юрисдикції. Для нього існував спеціальний духовний суд, впроваджений ще Петром Могилою, — Консисторія.

Таким чином, аналіз правового становища духовенства дозволяє зробити висновок про те, що чорне духовенство за правовим статусом

вважалося привілейованою верствою, тоді як біле духовенство мало менше привілеїв і нижчі служителі церкви за правовим становищем наближалися до посполитого населення. Але все духовенство користувалося повагою в українському суспільстві і кращі з його представників становили не тільки соціальну, а й інтелектуальну та духовну еліту українського суспільства.

Українське духовенство стало «культурним містком» між Московською Руссю і Західною Європою.

Цілеспрямований наступ на права церкви підсилювався в I чверті XVIII ст. В 1700 р. помер патріарх Адріан, і Петро I не став призначати нового патріарха. Таким чином, патріаршество було скасоване; управління церквою перейшло до Святійшого Синоду, органу, який за юридичним статусом наближався до колегії.

У Гетьманщині другої половини XVII ст. православне духовенство, за традицією, обиралося. Пізніше воно стало призначатися російською світською владою. Світська влада, за традицією, започаткованою ще у Великому князівстві Литовському, переважала над духовною. З початку XVIII ст. спостерігається різке збільшення повноважень світської влади за рахунок духовної влади, що пояснюється загальною політикою російського царизму по відношенню до церкви.

ШЕРШЕНЬКОВА В. А.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри історії держави і права

ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ТА ОБ'ЄКТА ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УРСР З СЕРЕДИНИ 60-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ

Слід сказати, що для будь-якого кримінального злочину, в тому числі і для військових злочинів, характерними були такі ознаки, як : суспільна небезпека, протиправність, доведена судом вина. Однак військові злочини мали свій особливий об'єкт і спеціальний суб'єкт. З середини 60-х років XX ст. ця особливість військових злочинів не зазнала змін.

Родовим об'єктом військових злочинів залишався встановлений порядок несення військової служби. Самі відносини були регламентовані відповідними основним законом, спеціальними законами, військовими статутами. Адже відомо, що порядок несення військової служби — це обов'язкові до виконання військовослужбовцями правила проходження служби, взаємовідносини між військовослужбовцями, охорона відомостей і предметів, які представляють собою військову таємницю,